

DALIA GARGSAITE

JONO BASANAČIAUS RYŠIAI SU JAV LEIDĖJU KUNIGU ANTANU MILUKU

Tautosakos rinkėjo J. Basanavičiaus ir JAV lietuvių leidėjo kunigo A. Miluko bendradarbiavimas buvo labai produktyvus. A. Milukas pasirūpino „Dirvos“ žurnale (Senadoras, Pensilvanijos valstija) ir atskirais atspaudais išleisti keturias J. Basanavičiaus knygas:

1) „Medega tautiškai vaistinėkystai“ (Senadoras, Pensilvanijos valstija, 1898); 2) „Lietuviškos pasakos“ (D. 1—2. 1898—1902. Antrąją dalį, A. Milukui išvykus į Europą, išleido kunigai J. Kuras, M. Sedvydis ir A. Kaupas); 3) „Lietuviškai trakiškos studijos“ (Laida 1. 1898); 4) „Ožkabilių dainos“ (T. 1—2. 1902. Išleido minėti leidėjai).

Šių knygų spausdinimo istorija atsiskleidžia iš J. Basanavičiaus ir A. Miluko laišku, išspausdintų „Zvaigždės“ žurnale. J. Basanavičius 1897 m. birželio 11 (23) d. laiške iš Varnos prašė A. Miluką išspausdinti ilgesnį lietuviškos medicinos veikalėlį¹. Kitame, spalio 17 d. laiške rašo, kad išsiuntė „Medegos musu tautiškai vaistinėkystai“ rankraštį ir prašo jį išspausdinti „Lietuviškame knygyne“ („Garso Amerikos lietuvių“ priede) ir atskira knygele, taip pat atsiųsti jam keletą egzempliorių.

J. Basanavičius nurodė, kad medžiagą rinko M. Davainis-Silvestraitis ir V. Bakutis Kalnujų apylinkėje, netoli Raseinių, taip pat jis pats gimtajame Ožkabilių kaime ir gydytojas F. Janušis Biržų apylinkėse. J. Basanavičius 1898 m. sausio 5 d. laiške prašo duoti veikalėliui pavadinimą „Medega musn tautiškai vaistytojstai“, rašyti „medegan“ ir išlaikyti kitus jo rašybos ypatumus. Matyt, A. Milukas buvo prašęs jo biografijos, nes J. Basanavičius rašo, kad, jo manymu, ji visai nereikalinga, tik siuncijęs dvi fotografijas. A. Miluko rūpesčiu „Medega...“ buvo išspausdinta „Dirvos“ žurnale drauge su leidėjo „Rankvedžių senoviškos istorijos“ ir sudarė antrąją jos knygą. Lėšų spausdinimui davė A. Milukas. „Dirva“ ir jos atspaudus išspausdino spaustuvininko V. Slekio spaustuvė Senandore. 1898 m. gegužės 6 d. J. Basanavičius dėkoja A. Milukui už gražų knygelės išleidimą, bet priekaištauja, kad aštuntame ir devintame puslapiuose tarp skyrelių „drugys“ ir „gangrena“, atrodo, praleistas didokas teksto gabalas („džiova“?).

Surinkęs daug tautosakinės medžiagos, J. Basanavičius 1898 m. sausio 5 d. laišku kreipėsi į A. Miluką pranešdamas, kad rengia kitiems „Dirvos“ numeriams „lietuviškas pasakas mitologiško turinio ir labai svarbias, iki šiol nepagarsintas“². Būdamas Krokuvoje, J. Basanavičius

¹ Basanavičius J. Aušrininko dr. Basanavičiaus laišakai į kun. A. Miluką / Paskelbė A. Milukas // Zvaigždė (Filadelfija). — 1924. — Nr. 3. — P. 18.

² Ten pat. — P. 19.

pakartotinai klausė A. Miluką, ar šis galės „Dirvoje“ įdėti jo tautosaką. 1898 m. liepos 3(15) d. laiške iš Varnos jis rašė, kad rankraščių pasiliekaš, kol negaus atsakymo, ar galima būtų veikalą išspausdinti šiais metais. Norėdamas, kad tas lietuviškų pasakų turtas greičiau patektų į mokslininkų rankas, sudarytojas pažadėjo duoti 40–50 dolerių. Jis pažymėjo, kad už pasakų, kurios jeis į antrąjį tomą, rinkimą užmokėjęs iki šiol 200 rublių. J. Basanavičius vylėsi, kad, išėjus lietuvių kalba, pasirodys ir vokiečių, o tada folkloristai, mitologai galės susipažinti su mūsų pasakomis. Toliau rašo: „Aš labai norėčiau, kad šitas veikalas neatbūtinai ir tai vienoje laidoje „Dirvos“ atspausdintas taptu ir, jei tik prižadėtum mano norą išpildyti — rankraščių rasi ne po ilgam prirengti galėčiau, o Tu, tą „medegą“ atspausdindamas, didelę naudą mokslui suteiktum“³. Rankraščių J. Basanavičius išsiuntė rugsėjo 3 d. (sakėsi negalėjęs anksčiau to padaryti dėl blogos sveikatos). Spaudos išlaidoms išsiuntė 100 rublių. Abu susitarė, kad A. Milukas praturtėjęs tuos pinigus gražins. Knygą platinti J. Basanavičius pavedė irgi jam.

Matyt, „Lietuviškos pasakos“ buvo baigtos spausdinti 1899 m. pradžioje, nes J. Basanavičius tų metų sausio 10 d. laiške rašė, kad siunčiaš A. Milukui straipsnį apie Ožkabalių tarmę ir siūlo jį įdėti paskutiniame dainų puslapyje žodis į žodį. Be to, prašė, kad atskirai išspausdintos pasakos turėtų savus, o ne „Dirvos“ viršelius. Toliau J. Basanavičiaus laišakai „Žvaigždėje“ nutrūksta, o gal jų ir nebuvo. Iš turimų knygos egzempliorių matyti, kad A. Milukas J. Basanavičiaus prašymo neįspildė — didžiosiose Lietuvos bibliotekose esančios knygos turi tik „Dirvos“ viršelį. Beje, pirmoji „Lietuviškų pasakų“ dalis sudarė aštuntąją „Dirvos“ knygą. Jos apimtis — 194 puslapiai, kaina — 1,50 dolerio.

Už „Lietuviškų pasakų“ antrojo tomo išspausdinimą J. Basanavičius dėkoja 1903 m. vasario 4 d. laiške leidėjui kunigui A. Kaupui, kuris drauge su kitais 1902 m. buvo perėmęs „Dirvos“ leidimą. Čia jis rašo, kad, spausdinant antrąjį tomą, buvo praleista „viena pasaka apie sutvėrimą vyro bei moters, kur buvo sakoma, kad Dievui jų pilvus užsiuvant, vienai siūlo nedateko, kitam per ilgus liko. Šita pasaka yra diei reikalinga, ir aš Jus prašau ją, iš rankraščio išėmus, man atsiųsti“⁴

Dėl knygos „Lietuviškai trakiškos studijos“ J. Basanavičius kreipėsi į A. Miluką 1898 m. birželio 15 d. laišku iš Krokuvos: „Dėl „Dirvos“ galėčiau pavestie ir rankraštį „Trakiškai lietuviškos studijos“... Šitan veikalas norėjo kn. Žilinskis ir Kaupas išleisti, ale kadangi jis labai velus — apie 7—8 spausdinti arkušai — tapo, nežinau ar apsimis jiedu jin išspausdintie“⁵. Jis prašo įsigyti („pasitaisyti“) graikiškas raides, be to, vartoti jo rašybą ds, ts, š ir t. t. Knygos rankraščių autorius išsiuntė A. Milukui į Senendorą 1898 m. liepos 3(15) d. Dėl rašybos jis leidėjui davė tokius nurodymus: „Jaigu literun č, š, ds, ts neturetum ir nenoretum daug ant jun pasistevimo kaštuotis, tai gali vieton jun

³ Ten pat. — P. 20.

⁴ Basanavičius J. Rinktiniai raštai. — V., 1970. — P. 774—775.

⁵ Basanavičius J. Aušrininko... — P. 21—22.

paprastas „cz, sz, dz, čz“ vartotie; suffiksuose genetivo plur. ir accusativo singularis reik ir visur paliktie: lenkiškunjun a, e, i, aš baisiai ne užkentsiul! Spausdinant reik labai akvyvai koriguotie, kad ne atsirastu klaidun, ipatsiai citatose graikiškos ir kitun svetimun kalbun; nes moksliškas darbas su typographiškom klaidomis butu labai ne dailus⁶.

Knyga pasirodė 1898 m. pabaigoje. J. Basanavičius 1898 m. gruodžio 7 d. laiške A. Milukui dėkoja: „Liet. trak. studijas“ gavau — atsiu labai, tik ne atsiu už tan daugyben typographiškun klaidun, kurios moksliškame darbe kompromituoja autoriun ir daro didelen gedan „Dirvos“ redaktoriui, ar kam kitam, kad jis snausdamas korekturan varel!“ Toliau jis apgailestavo, kad A. Milukas nesugalvojo ant atskiro lapo išspausdinti klaidų atitaisymo pagal jo siuntinėtas korektūras. J. Basanavičius taip rašė: „Sitoksai klaidingas darbo atlikimas, man ding, kaip manen taip ir kitus privers su laiku kitur kur spausdinimui savo darbun vietas jieškotie ir su gailėstsiu „Dirvan“ apleistie...“⁷ A. Milukas atkreipė dėmesį į kritiškas pastabas ir išspausdino klaidų atitaisymą. Knyga sudarė „Dirvos“ penktąją knygą (ketvirtąjį numerį).

Tik vėliau A. Milukas aprašė sunkumus, susijusius su „Dirvos“ leidimu. Ją leisti pradėjo 1898 m., būdamas Senandoro vikaru, taigi pajamų nedaug teturėdamas. Spaudos rėmėjas kunigas A. Burba, kuris buvo žadėjęs užmokėti už vienuolika kiekvieno numerio egzempliorių, tais metais jau buvo miręs. Labai viliojo J. Basanavičiaus pažadas atsiųsti pinigų. „Lietuviškai trakiškoms studijoms“ jis buvo atsiuntęs 100 rublių ir žadėjo daugiau, tačiau reikalavo skirtingos rašybos. Tuo metu Lietuvoje ir Amerikoje jau ėmė nusistovėti vienoda J. Jablonskio (Kriaušaičio) rašyba, tad patenkinti J. Basanavičiaus keliamas sąlygas buvo neparanku.

Nepaisant nesutarimų, J. Basanavičiaus ir A. Miluko bendradarbiavimas davė keturias mokslo knygas, kurios ir šiuo metu neprarado savo vertės.

Lietuvos knygų rūmai

[teikta 1989 m. gegužės mėn.

ДАЛЯ ГАРГАСАЙТЕ

СВЯЗИ Й. БАСАНАВИЧЮСА С ИЗДАТЕЛЕМ ИЗ США А. МИЛУКАСОМ

Резюме

В статье освещены связи известного ученого, фольклориста Й. Басанавичюса с американским издателем из Литвы, ксендзом А. Милукасом. Его усилиями в США были выпущены четыре книги Й. Басанавичюса — сборники фольклора. Они не потеряли своего научного значения и сегодня.

⁶ Basanavičius J. Aušrininko... — P. 22—23.

⁷ Ten pat. — P. 25.

DALIA GARGASAITE

J. BASANAVIČIUS' RELATIONS WITH USA EDITOR A. MILUKAS

S u m m a r y

In the article are brought to light the relations of famous scientist and folklore master J. Basanavičius with USA editor of Lithuanian origin, priest A. Milukas. By his efforts four books of J. Basanavičius were printed in USA — folklore compositions. They are still of great scientific value.